

DAT '98

Tartalmasabb tartalom – formátlanabb forma

A Magyar Adatbázisforgalmazók VIII. konferenciája és kiállítása 1998. november 10–12. között zajlott le 24 szekcióban. A Corinthia Aquincum Hotel az eddigieknél mostohább körülményeket, a személyes találkozásokat és szakmai párbeszédet megnehezítő szűkebb környezetet nyújtott, de a közel 180 előadás tartalmában annál színvonalasabb volt. Időtartamuk az előző konferenciáktól eltérően az előadó mondandójához alkalmazkodott. Ez lehetővé tette, hogy esetenként rövidebb termékbemutató, más alkalommal színvonalas előadás hangozzék el.

A könyvtárosoknak szánt, *A jövő könyvtára – a könyvtár jövője* címet viselő szekcióban Skaliczki Judit, az NKÖM könyvtári osztályának vezetője előadásában bemutatta a különböző véleményeket, melyek prognosztizálják a könyvtár-múzeumot, esetleg a mindenkit kiszolgáló családias „házikönyvtárat”, vagy a szűk elitet speciális információval ellátó központot. Felvázolta elképzelését, amelynek lényege, hogy a jövő könyvtárában az olvasó (felhasználó) igényeit a könyvtáros (információs bróker, információszoigáltató) fogja kielégíteni a könyv (vagy egyéb dokumentum, elektronikus információforrás) segítségével. Ebben a konstellációban a három szervesen összekapcsolódó tényezőt nevezhetjük bárhogyan, a lényeg az, hogy mindháromra szükség lesz.

A további előadók is ezekkel a tényezőkkel foglalkoztak. Udvardi-Lakos János már sokadik alkalommal látogat haza Németországból, hogy tájékoztassa a könyvtárosokat, hogyan látja a felhasználó mérnök szemével a könyvtár jövőjét. Ezúttal az Internetről beszélt, amely a könyvtáros számára konkurencia vagy jól használható eszköz lehet.

A KPMG Hungária Kft. volt a gazdája annak az egész napos tanácsadói szekciónak, amelynek témájául az informatikai beruházások megtérülését választották. Az előadásorozatot Bod Péter Ákos nyitotta meg. Az előadások megkíséreltek választ adni arra a kérdésre, hogy milyen módon lehet magasabb színvonalú termékeket, szolgáltatásokat előállítani kisebb erőforrások bevonásával azért, hogy az informatikai részleget hatékonyabban menedzselik. Az előadók elsősorban a gazdálkodó területről hozták, ahonnan a legtöbb esetben megbízásaikat is kapják. A vitában felmerült a humán szféra, a kulturális terület, ezen belül a könyvtárak informatikai beruházásainak kérdése is. Az előadók kifejtették, hogy az informatikai beruházások során ma is inkább a gazdasági terüle-

ten vesznek igénybe külső tanácsadót, ami nem véletlen, mivel ott tudják megfizetni őket. Ott válik kézzelfoghatóvá, számszerűsíthetővé az informatikai fejlesztés haszna, eredményessége.

Az informatikai beruházási tervek a stratégiai, hosszú távú terv részének kell lennie. A kulturális területen a finanszírozás költségvetési támogatásból történik, ezért a szakértők véleménye szerint politikai döntés befolyásolhatja egy beruházás megvalósítását vagy elmaradását. Ez a tény növeli a hosszú távú tervek megvalósulásának kockázatát. A kulturális intézmények vezetői többnyire nincsenek döntési helyzetben, ezért nehéz számukra informatikai beruházási tervet készíteni.

A humán-kulturális területen az informatikai beruházások olyan intézményspecifikus, egyedi rendszerek kifejlesztését igénylik, amelyek megnehezítik a tipizálást, és nagyon megdrágítják a szoftvert, valamint a szakemberek munkáját. Utaltak arra, hogy egyes könyvtári integrált rendszerek kifejlesztése már valóban megtörtént, de ezek érhetően elég drágák, és még további helyi fejlesztést, a helyi követelményekhez alakítást is igényelnek. A könyvtári rendszerek olcsóbbá tehetők, ha több megrendelő intézmény esetén egyes elemek tipizálhatók. Ugyanakkor bizonyos szempontok (pl. a költségsökkentés vagy a hatékonyságnövelés elvárása) megegyeznek a termelői szféra informatikai beruházásával.

Az *információs technológia jogvédelme* című szekció keretében több más érdekes előadás mellett hallhattuk Michael Rath-Glawatz előadását az új német törvényről, amely az adatbázisok jogi védelmére vonatkozik. Az 1998. január 1-jén életbe lépett törvény 1983-ig visszamenően nyújt szerzői jogi védelmet az adatbázisoknak. Érdekessége, hogy a szellemi tulajdonos mellett jogi védelmet nyújt a beruházónak is. Egészen pontosan meghatározza, hogy az egyes adatbázisokban található adatok mikor, milyen mélységig és milyen feltételek mellett használhatók fel más célra és más helyen. Az üzleti célú felhasználást minden esetben tiltja, és más esetekben is kiköti a készítő vagy készített (beruházó, adatbázis-tulajdonos) előzetes engedélyének kikérését. Különösen fontos lehet az adatbázisok jogi védelmével foglalkozó törvény tanulmányozása, mivel Magyarországon is a közeljövőben kerül sorra a szerzői jogi törvény módosítása, amely már foglalkozik a szoftve-ekkel, multimédia-termékekkel, elektronikus termékekkel is.

A DAT '98 konferencia több mint 600 résztvevője a banki szférával, a távoktatással, a távmunkával, az önkormányzati kérdésekkel foglalkozó

szekciókat nagyobb érdeklődéssel kísérte. Ez abból adódhat, hogy a drága belépő árát az ezeken a területeken dolgozók tudták inkább megfizetni. Az NIIF, a könyvtár, a vállalkozói adatbázisok és ezek jogi, illetve marketingkérdéseit taglaló színvonalas előadások kevesebb látogató előtt

zajlottak. Ezek közül öröndetes kivétel a könyvtárosok szekciója, ahol a szakma képviselői évről évre egyre nagyobb érdeklődést tanúsítanak a konferencia iránt.

Teveli Judit

A kereskedelmi dokumentumszolgáltatók összehasonlítása

A folyóiratok árának emelkedése és a tudományos könyvtárak költségvetésének csökkentése a folyóirat-előfizetések lemondásához vezetett. Ennek nyomán szükségessé vált a könyvtárközi kölcsönzés, valamint a kereskedelmi dokumentumszolgáltatók által kínált szolgáltatások alaposabb vizsgálata. A jó minőséget kínáló dokumentumszolgáltatók igénybevétele egyre fontosabb lesz ott, ahol az alacsony költségvetés nem tud lépést tartani a nyomdai költségekkel. A dokumentumrendelések gyorsabb teljesítése iránti igény tájékozódásra ösztönzi a tudományos könyvtárakat: mit várhatnak a kereskedelmi dokumentumszolgáltatóktól.

A Knoxville-i Tennessee Egyetem (*University of Tennessee at Knoxville = UTK*) Könyvtárközi Kölcsönzési Osztálya ingyenes dokumentumszolgáltatást biztosít az egyetem hallgatói és munkatársai számára. Az 1993–94-es költségvetési évben a Könyvtárközi Kölcsönzési Osztály 55 345 megrendelést dolgozott fel, az előző időszakhoz képest ez 20%-os emelkedést jelentett. Az UTK részt vesz az OCLC és az RILIN könyvtárközi kölcsönzési hálózatában, 1993 óta tagja a Docline-nak, az Országos Orvosi Könyvtár könyvtárközi kölcsönzési hálózatának is, ahová a cikkrendelések közel 25%-át továbbította. Az átfutási idő a megrendelés beérkezésétől a végfelhasználóhoz való eljutásig körülbelül két hét. A rövidebb szállítási időre irányuló igyekezet és a kérések számának jelentős növekedése arra sarkallta a szerzőt, hogy a dokumentumbeszerzés újabb lehetőségei után kutasson.

Több dokumentumszolgáltató a dokumentumok beszerzése mellett tartalomszolgáltatást is nyújt. E kettő együtt lehetséges alternatívának tűnik a lemondott előfizetések helyett, mivel arra is van lehetőség, hogy a végfelhasználók maguk rendeljék meg a kiválasztott cikkeket.

Az UTK különösen azoknak a lemondott tudományos folyóiratoknak az elérhetőségét vizsgálta, amelyeket drága árak miatt már nem tudott előfizetni. A dokumentumszolgáltatókat az értékeléshez a következő szempontok szerint választották ki:

- a folyóiratok száma a szolgáltató gyűjteményében,
 - a hírnév,
 - a kínálat interdiszciplináris szélessége,
 - készség arra, hogy a tanulmányban való részvételhez külön számlát nyisson.
- A három hónapon keresztül folytatott vizsgálat a döntéshozókat a következő kérdések megválaszolásában segítette:
- Szükség van-e kereskedelmi dokumentumszolgáltatókra a tudományos könyvtárakban?
 - Milyen különleges szolgáltatásokat nyújtanak a dokumentumszolgáltatók, amelyek megkönnyítik a helyben el nem érhető folyóiratok beszerzését?
 - Mely szolgáltatók felelnek meg a legjobban a Tennessee-i Egyetem igényeinek?
 - Integrálhatók-e folyóirat-ügynökségek a hagyományos könyvtárközi kölcsönzési rendszerbe?

A vizsgálat módszere

Az UTK a tanulmányhoz a következő ügynökségeket választotta ki:

- az Egyetemi Mikrofilm Részvénytársaságot (*University Microfilms Incorporated = UMI*), 15 ezer folyóirattal;
- a Tudományos Tájékoztatási Intézet (*Institute for Scientific Information = ISI*) „A valódi cikk” (*The Genuine Article = TGA*) nevű szolgáltatását, 7000 kurrens folyóirattal és 3500 címmel a korábbi évfolyamokból;
- a Carl cég *UnCover* szolgáltatását, 16 000 folyóirattal;
- a Faxon Kereső (*Finder*) nevű szolgáltatását, 11 000 folyóirattal.

A könyvtárközi kölcsönzésbe befutó megrendelések sokfélesége miatt a szállítókat széles szakmai körből választották ki. Három hónapra különleges számlákat nyitottak a *UMI*-nál (2000 USD), a *TGA*-nál (3000 USD), az *UnCover*-nél (3000 USD) és a *Faxon Findem*-nél (500 USD). Mivel a kiválasztott folyóirat-ügynökségeknél csak a kurrens folyóiratok voltak elérhetőek (kivéve a *TGA*-t), a tanulmányhoz csak azokkal a megrendelésekkel foglal-